

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Stadier paa Livets Vei

Citation: Kierkegaard, Søren: "Stadier paa Livets Vei", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 6*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1999 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-slv-txt-shoot-id2f42006b-6ab7-4408-9413-bb2a0bfae6a2.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 6

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

§ 3

Det Tragiskes større Trang til det Historiske end det Comiskes; denne Forskjels Forsvinden i »Experimentet«

Det har oftere beskæftiget mig, at den tragiske Digter for ret at sikre sig Indtrykket paa Tilskuerne, for at vinde Stykket deres Tillid og Tro, Opførelsen deres Taarer, støtter sig ved det Historiske, at hans Helt virkeligt har udført det Store, om Digteren end ikke blot gengiver det Historiske. At det er saaledes, vil vist Ingen negte, og ikke mod mig beraabe sig paa Lessing, da Emilie Galotti som Undtagelse bekræfter Reglen, og mangen Yttring af dets Forfatter viser, at han netop selv har betragtet det saaledes. Det langt overveiende Almindelige er, at benytte det Historiske, og med betydelig Reservation at forstaae det Aristoteliske: at Digteren er større Philosoph end Historikeren, fordi han viser, hvorledes det skal være, ikke hvorledes det er. Den comiske Digter derimod behøver ikke et saadant historisk Tilhold. Han kalde sine Personer lige hvad han vil, han lade Scenen foregaae hvor han vil, naar blot den comiske Idealitet er der, saa leer man nok; og omvendt, han vinder ikke ved at bruge Harlequin og Pierrot, naar han ikke veed at bruge dem uden som Navne.

Er dette nu fordi Menneskene ere mere tilbøielige til at opdage Folks svage Sider end til at see det Store, er det fordi det bedre gaaer an uden betryggende Garanti at lee ad Noget end at græde derover, som havde det ikke sin Gyldighed, at en Daare leer ad Ingenting? Eller er dette maaskee Grunden, at det Comiske let bevæbnet søger det Ethiske forbi hen til det Metaphysiskes Sorgløshed og ved at lade Modsigelsen vorde aabenbar blot vil vække Latteren; det Tragiske derimod, sværtbevæbnet som det er, bliver stikkende i en ethisk Vanskelighed, at vel Ideen seirer, men Helten gaaer under, hvilket for Tilskueren er trøstesløst nok, forsaavidt han ogsaa vil være Helt, og spydigt nok, hvis han betænker, at han har ikke Noget for sit Liv at frygte, da det kun er Heltene, der døe?

Dog Grunden være nu, hvilken den være vil, det, der beskæftiger mig, er ikke Grunden, men det Faktum, at det Tragiske søger Tilhold hos det Historiske. Dette vil jo sige, at Poesien ikke ved sig selv troer sig istand til at vække Idealiteten hos Tilskueren, ikke troer, at Tilskueren har den, men vel, at det Historiske, ɔ: det at det er historisk, skal hjælpe ham til at faae den. Med Hensyn til det Comiske derimod falder det aldrig Digteren ind at ville beraabe sig paa Historien, eller at understøtte den comiske Figur med Historiens Hjælp, thi Tilskueren siger ganske rigtigt: viis os ham comisk, saa skjenke vi dig det Historiske.

Men hjælper det nu til at faae Troen paa det Store, at man veed det er historisk? Nei slet Intet. Denne Viden hjælper Een blot ind i et Sandsebedrag, der bedaares af det Stofartige. Hvad er det jeg veed historisk? Det er det Stofartige. Idealiteten veed jeg ved mig selv, og veed jeg den ikke ved mig selv, saa veed jeg den slet ikke, al historisk Viden hjælper ikke. Idealitet er ikke Løsøre, der kan transporteres fra Een til en Anden, eller Noget, som gaaer med i Kjøbet, naar man tager større Partier. Veed jeg, at Cæsar var stor, saa veed jeg hvad det Store er, og dette seer jeg paa, ellers veed jeg ikke, at Cæsar var stor. Historiens Fortællen, at vederhæftige Mænd forsikre det, at der ingen Risiko er forbunden med at antage denne Mening, da det skal være vist, at han var en stor Mand, at Udfaldet beviser det, hjælper slet ikke. At troe Idealiteten paa en Andens Ord er ligesom at lee ad en Vittighed, ikke fordi man har forstaaet den, men fordi en Anden har sagt, at det var vittigt. Naar saa er, saa kan i Grunden Vittigheden for den i Kraft af Troen og Agtelsen Leende lige saa godt være usagt, han kan lee med samme Emphasis.

Læseren vil let see af §'s Overskrift, at det ikke er min Agt at forblive i det Æsthetiske, men at jeg vil til det Religieuse. Hvad den tragiske Helt er i det Æsthetiske er det religieuse Forbillede (jeg tænker naturligviis her kun paa fromme Mænd o. s. v.) for den religieuse Bevidsthed. Digteren er her en Taler. Man tyer nu her igjen til det Historiske. Forbilledet stilles frem, og nu siger Taleren det er vist, for det er historisk, og den troende Menighed troer Alt, endog at Taleren veed, hvad han selv siger.

For at fatte Idealiteten maa jeg kunne løse det Historiske op i Idealiteten, eller gjøre, hvad man med et fromt Udtryk siger om Gud i Forhold til en Døende: klare op for det. Omvendt kommer jeg ikke ind i Idealiteten ved at gjentage den historiske Ramse. Den, som derfor ikke i Forhold til det Samme fatter ligesaa godt Slutningen ab posse ad esse som ab esse ad posse, han fatter ikke Idealiteten i dette Samme. Han opfostres kun ved Indbildninger. Idealiteten som det besjælende Princip bliver ikke uden videre historisk. Det, der kan overleveres mig, er en Mangfoldighed af Data, som ikke er Idealiteten, og saaledes er det Historiske altid raat Materiale, som nu Den, der tilegner sig det, veed at opløse i et posse og assimilere sig som et esse. Der er derfor intet Taabeligere paa det religieuse Gebeet end at høre det forstandige Spørgsmaal, der spørger, naar der læres Noget: er det nu ogsaa virkeligt saaledes gaaet til, for saa vil man troe det. Det, om

det virkelig saaledes er gaaet til, det er saa idealt som det fremstilles, kan kun controleres ved Idealiteten, men den kan man ikke faae historisk afproppet.

Dette har jeg bragt mig til Bevidsthed ved at danne den Lidelseshistorie, jeg har udført som et Experiment. Ak! hvis jeg var en navnkundig Forfatter, saa vilde en Læseverden, der er virksom i Troen, utrættelig virksom, være i Vaande, thi den vilde bekymre sig om Bogen, og spørge: men er det nu ogsaa virkelig – for saa vil vi nok troe det. Hvad er det den vil troe? At det er virkelig. Ja ad den Vei kommer man ikke længere. Dersom en Taler ikke agter paa dette, saa skal han vel kunne gjøre dybt Indtryk paa sine Tilhørere, men ogsaa gjøre det til en satirisk Sandhed over sig selv, hvad Socrates sagde om Veltalenheden, at den er en bedragerisk Kunst. Jo mere det udhæves, at det er historisk og derfor o. s. v., desto mere bedrager han; og er det et lille Levebrød han har, saa det ikke er værd at tale om Pengene, han faaer, saa er det lige vist, at han giver Snak, maaskee megen Snak – ak! for en ringe Betaling. En saadan historiserende Taler gjør blot Sit til, at de Lærende blive aandløse. Det er nemlig Aand at spørge om to Ting: 1) er det, der siges, muligt; 2) kan jeg gjøre det. Men aandløst at spørge om to Ting: 1) er det virkelig, 2) har min Nabo, Christophersen, gjort det, har han virkeligen gjort det. Og Troen er den Idealitet, der opløser et esse i sit posse og nu gjør Slutningen omvendt i Lidenskab. Hvis Troens Gjenstand er det Absurde, saa er det dog ikke det Historiske, der troes, men Troen er den Idealitet, der opløser et esse i et non posse og nu vil troe det.

For yderligere at sikkre det religieuse Paradigma, holder man det Religieuse i alene pathetiske Kategorier af Umiddelbarheden. Det gaaer her Taleren, ligesom det gaaer Digteren med sin tragiske Helt. Man tør slet ikke lade det Comiske komme frem. Derfor veed Tilhøreren bestemt, at det er Alvor, og naar det er Alvor, saa kan han nok troe det. Men sæt nu denne Alvor var Spøg. Den religieuse Alvor er som det Religieuse den ud af Eenheden af det Comiske og Tragiske gaaende høiere Lidenskab. Dette veed jeg netop deraf, at jeg selv ikke er religieus og har naaet dette Standpunkt (Eenhedens) uden at overspringe noget foran, og uden at finde det Religieuse i mig. – Forholder dette sig saaledes, da skal det Historiske ikke uleilige sig, thi som det aldrig kan hjælpe til en Idealitet, saa da vel allermindst til en dialektisk Idealitet. Hvis jeg var en vederhæftig Mand, vilde det see galt ud for Læseverdenen, der ikke forud kan faae at vide, om det er Spøg eller Alvor. Jeg blev nødsaget til en Erklæring – det er dog immer godt for Noget, ikke at være vederhæftig.

Det Religieuse betrygger man ligesom det Æsthetiske ved et Resultat – og mit Experiment er jo ikke færdigt. Der er altsaa intet Resultat – »jeg beder et høistæret tænkende Publikum at betænke, hvad det vil sige, at give en Bog ud uden Resultat. Heldigviis læser Ingen den, da den er af en obscur Forfatter«, saaledes vil en Recensent tale, uagtet jeg dog har saa bønlig bedet ham at lade være – ikke at lade være at sige dette, thi skal han endeligen tale, saa kan det saa vist være ligegyldigt, hvad han siger. Altsaa Resultatet, som enhver stundesløs Læser med Billighed kunde forlange forud paa Haanden, det kommer slet ikke. O! maatte derimod disse Betragtninger bøde lidt derpaa.

Poesien ligger i Commensurabiliteten af det Udvortes og Indvortes, og den viser derfor Resultatet i det Synlige. Resultatet er lige til at tage paa. Dog skader lidt Forsigtighed ikke, thi Resultatet har samme Dialektik, som Idealiteten. Det Religieuse ligger i det Indvortes. Her kan da Resultatet ikke vises i det Udvortes. Men hvad gjør Taleren? Han indestaaer for Resultatet. En saadan Caution maa i alle Maader ansees for betryggende – for den Alvorlige og Positive.

Det æsthetiske Resultat er i det Udvortes og kan vises. Det kanvises og sees endog af Nærseende ved Hjælp af en Theater-Kikkert, at Helten seirer, at den Høimodige falder i Slaget og bæres død ind (naturligviis ikke paa eengang) o. s. v. Dette er netop Ufuldkommenheden ved det Æsthetiske. – Det ethiske Resultat kan allerede mindre vises, eller rettere det fordres egentligen med en saadan Hurtighed, at man ikke kan faae Tid til at see sig om, førend det er der. Naar jeg saaledes tænker alt Andet bort, og alene tænker det Ethiske, saa fordrer jeg, ethisk rigtigt, at see det Gode seire med en uendelig Hurtighed, at see Straffen indhente det Onde med en uendelig Hurtighed. Dette lod sig nu ikke fremstille, mindst i 5 Akter, og derfor har man combineret det Æsthetiske og det Ethiske. Man har beholdt den ethiske Totaltanke og sinket den uendelige Hurtighed ved æsthetiske Kategorier (Skjebne – Tilfælde), og nu i den ethiske Totaltanke ved Slutningen seet en Verdensorden, en Styrelse, Forsynet. Dette Resultat er æsthetisk-ethisk og kan derfor til en vis Grad vises i det Udvortes. Imidlertid er der en Mislighed ved dette Resultat; thi det Ethiske kan ikke respektere det Æsthetiske anderledes, end at betragte en ligefrem Forening med det som en Mesalliance. (Derfor vistnok er Boethius saa vred paa Digter-Fremstillinger, 1ste B. p. 9; derfor vistnok forbød Solon Skuespil som Bedrageri, derfor vistnok vilde Plato, at Digterne skulde udelukkes af hans Stat). Det Ethiske spørger kun om Skyldig eller Ikke-Skyldig, er selv nok Mand for at hamle op med Menneskene, trænger ikke til noget Udvortes og Synligt, end sige til noget saa tvetydigt dialektisk, som Skjebne og Tilfælde, eller til nogen Doms-Aktens Haandgribelighed. Det Ethiske er stolt og siger, naar jeg har dømt, saa behøves der ikke videre. Dette vil sige, at det Ethiske ønsker sig separeret fra det Æsthetiske og fra den Udvorteshed, der er dettes Ufuldkommenhed, det ønsker at indgaae en herligere Forbindelse, og denne er med det Religieuse.

Det Religieuse spiller nu, men som det Høiere, samme Rolle som det Æsthetiske, det holder det Ethiskes uendelige Hurtighed spatieret og Udviklingen foregaaer; men Scenen er i det Indvortes, i Tanker og Sinde, hvad man ikke kan see, ikke engang med en Natkikkert. Aandens Princip er, at det Udvortes og Synlige (Verdens Herlighed eller dens Elendighed for den Existerende; et Resultat i det Udvortes eller sammes

Udebliven for den Handlende) er til for at friste Troen, ikke altsaa for at bedrage, men for at Aanden kan forsøges i at sætte det i Indifferentens og tage sig selv tilbage. Det Udvortes gjør hverken fra eller til – og Resultatet bliver for det Første i det Indvortes og for det Andet bestandig udsat.

Det æsthetiske Udfald er i det Udvortes, og det Udvortes afgiver Sikkerheden for, at Udfaldet er der; man seer Helten har seiret, har erobret hiint Land, og nu ere vi færdige. Det religiøse Udfald er, ligegyldigt mod det Udvortes, kun sikkert i det Indvortes : i Troen. Ligegyldigt mod den Udvorteshed, som det Æsthetiske behøver (at det skal være store Mænd, store Gjenstande, store Begivenheder, saa det bliver comisk, naar det er Smaa-Folk eller 2 Mk. og 8 Sk.) er det Religiøse commensurabelt for det største Menneske, der har levet, og for den Usleste, og lige commensurabelt; commensurabelt for Nationers Velfærd og for en Hviid og lige commensurabelt. Det Religiøse er ene og alene kvalitativt dialektisk og forsmaaer Quantiteten, i hvilken Æstheten har sin Opgave. Ligegyldigt mod den Udvorteshed, som det Æsthetiske behøver i Resultatet, forsmaaer det Religiøse noget Saadant og forkynder Een for Alle og Alle for Een, at Den, der troer, han er færdig (det vil sige indbilder sig det, thi Sligt lader sig ikke troe, da Troen netop er Uendeligheden) – har tabt.

Og nu Taleren, som gjør i Resultater, hvad gjør han; han gjør netop, hvad der er ham muligt for at bedrage Tilhørerne. Men Taleren er positiv. Ganske rigtigt, han tager jo ogsaa Penge for hvad han siger, og allerede dette indgyder en vis Tillid til ham, thi dersom et Menneske satte Penge til eller tabte sin Anseelse for at tale sandt, hvad Tillid skulde man have til ham, han modbeviser sig jo selv, thi skulde det være Sandheden, der ikke skaffede et Menneske Penge, Anseelse og andet Saadant!

Dersom Een vilde sige, at det at svømme er at ligge og boldre sig paa Landjorden, saa vilde vel Alle ansee ham for gal. Men det at troe er netop ligesom det at svømme, og istedenfor at hjælpe Een i Land skal Taleren hjælpe Een ud paa Dybet; dersom altsaa Een vilde sige det at troe er at ligge og boldre sig paa Landjorden sikker ved Resultatet, saa siger han det Samme, men man mærker det maaskee ikke.

Hvad her er udtrykt om det Religiøses Mangel paa Resultat kan jeg ogsaa betegne saaledes: det Negative er høiere end det Positive. Hvilken Lykke at være en obskur Forfatter, naar man eksperimenterer i saadanne Tanker; en anseelig Forfatter vilde komme i Forlegenhed, thi paa Grund af Anseelsen vilde formodentligen de Positive snart indsee, at det var et positivt Resultat, han var kommen til, og hans positive Anseelse vilde blive endnu større. De Positive eller for med den bestemte Artikel endnu bestemtere at betegne, hvad jeg mener: Positiverne have en positiv Uendelighed. Det er ganske rigtigt, et Positiv er færdigt, og naar man eengang har hørt det, er man ogsaa snart færdig. Her er Resultat i Overflod. Vil man hos Mesteren Hegel søge Oplysning om hvad der forstaaes ved en positiv Uendelighed, saa lærer man meget, man gjør sig Umage, man forstaaer ham, det Eneste, som en Efternøler maaskee ikke forstaaer, er, hvorledes et levende eller et Menneske i levende Live bliver et saadant Væsen, at han kan blive beroliget i denne positive Uendelighed, der ellers er forbeholdt Guddommen og Evigheden og de Afdøde. Forsaavidt kan jeg ikke forstaae Andet end at her savnes et Resultat, hvilket de Negative, der ikke ere færdige, jo en passant gjerne kunne imødesee: hvorvidt det skulde lykkes Astrologien, efter at Systemet forlængst er færdigt, paa hine fjerne Kloder at finde høiere Væsener, der kunne bruge det. Det Øvrige maa da blive de høiere Væseners Sag, men for Mennesker gjelder den Forsigtighed ikke at blive altfor positive, thi dette vil egentligen sige at være narret af Tilværelsen. Tilværelsen er lumsk og har mange Tryllemidler, hvormed den fanger efter Eventyreren; og Den, som fanges, ja Den, som fanges ham gjøres der just ikke noget høiere Væsen ud af.

For et endeligt Væsen, og dette er jo dog Mennesket, saa længe det lever i Timeligheden (cfr. Balles Lærebog), er den negative Uendelighed det Høieste, og det Positive en mislig Beroligelse. Aands-Existents, især den religiøse, er ikke let; den Troende ligger bestandigt paa Dybet, har 70,000 Favne Vand under sig. Hvorlænge han end ligger derude, betyder dette dog ikke, at han lidt efter lidt kommer til at ligge og strække sig paa Landet. Han kan blive roligere, forfarnere, finde en Tryghed, der elsker Spøgen og det glade Sind – men indtil det sidste Øieblik ligger han paa 70,000 Favne Vands Dyb. Skal Umiddelbarheden være borte, hvad jo Alle raabe paa, saa indtræder dette. Der skal blive Vanskeligheder nok i Livet for Alle. Lad Fattigfolk føle Armodens og Næringsssorgens haarde Tryk, Den, der vælger Aandens Existents i Kraft af det Religiøse, skal have den Trøst, som jeg kan forstaae han behøver, at ogsaa han lider i Tilværelsen, og at der for Gud ingen Persons-Anseelse er. Thi at blive positiv, skaffer ikke Een personlig Anseelse i Guds Øine, om dette end blev Viisdom siden den Tid, da Spekulationen tog sig af det Religiøse ved at tage Livet af det.

Dette har jeg meget godt forstaaet, uagtet jeg ikke selv er religiøs, men heller ikke anmasser mig at ville tage det med Vold, men blot med lagttagelsens Lyst at forstaae det eksperimenterende. Det Religiøse søger intet Tilhold i det Historiske, endnu mindre og af en høiere Grund end det Comiske ikke gjør det, det forudsætter det Tragiske og det Comiskes Eenhed i Lidenskab, og ved en ny Lidenskab eller ved den samme vælger det det Tragiske, hvilket Forhold igjen gjør ethvert historisk Tilhold intetsigende; det er aldrig færdigt, i Tiden idetmindste ikke, og kan derfor kun ved en Skuffelse fremstilles saaledes. Dersom saaledes en Mand, der havde hørt stadigen paa en Taler om religiøse Anliggender, vilde gaee til ham og sige: mener De ikke, at jeg nu har Troen, nu jeg har hørt Dem saa stadigen, saa vilde maaskee Taleren i et Anfald af hvad man kalder Godmodighed, bekymret Deeltagelse, hvorfor man takkes i Adresseavisen, svare: »ih! jo vist er det min Mening, vær De ganske rolig, forsøm blot ikke mine Taler og kom kun frit til mig, hvis De

igjen bliver tvivlende o. s. v.« Min eksperimenterende lagttagelse er uden al Godmodighed og bekymret Deeltagelse af den Mening, at han bedre svarede: »Kjære, vil du spotte mig, ikke engang min Kone tør jeg indestaae for, ja ikke engang for mig selv, thi jeg ligger paa 70,000 Favne Vands Dyb.«

Blot nu Ingen vil friste mig, maaskee love mig Guld og grønne Skove, Pigers Gunst og Recensenters Bifald, men da fordre Svar paa det Spørgsmaal, om mit Experiment er en virkelig Historie, om der ligger noget Virkeligt til Grund for den. Ja vist ligger der noget Virkeligt til Grund – Kategorierne nemlig. Dog for en ubekjendt Forfatter bliver vel Fristelsen mindre, Enhver vil let see, at det Hele er en Narrestreg, hvilket det dog heller ikke er, thi det er et Experiment. Det Tragiske har Virkelighedens Interesse, det Comiske den metaphysiske Interesseløshed, men Experimentet ligger i den usynlige Eenhed af Spøg og Alvor. Den dialektiske Spænding mellem Form og Indhold og Indhold og Form forhindrer ethvert umiddelbart Forhold dertil, og i denne Spænding unddrager Experimentet sig Alvorens gjæve Haandtryk og Spøgens Fælledsskab med lystige Brødre, Experimentet siger bestandigt: De til Læseren. Den poetiske Helt vil begeistre ved sin Seier, vil trykke ved sin Lidelse (have Virkelighedens Interesse), den comiske Helt vil vække Latteren, men »Experimentets« quidam vil slet ikke, er uden en eneste Fordring paa enhver Maade til Tjeneste, han kan Ingen genere, thi ogsaa i denne Henseende er han til Tjeneste, at man uden nogensomhelst Risiko kan ignorere ham, saa meget mere som det er absolut ubestemmeligt, om Den, der agtede paa ham, vandt Noget derved eller havde Skade deraf.